

УДК 347.942

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v057.2025.22>**Сокалюк Всеволод Петрович,**

аспірант кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін

Київського університету права Національної академії наук України,

член Ради адвокатів Одеської області

ORCID ID: 0009-0002-6858-8843

ДОВЕДЕННЯ, ЙОГО РІВНІ І ЕТАПИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми: Удосконалення цивільного процесуального законодавства України залишається актуальною проблемою судової реформи. Загальновідомим є зв'язок науки і практики, тому дослідження на межі практики та теорії доведення у цивільному процесі нині набуває особливої актуальності. Вважаємо доцільним більш глибоко дослідити процес доведення під час розгляду цивільних справ в суді, структурувати його з метою подальшого закріплення цього процесу в ЦПК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням доказування і доведення, їхньому порівняльному аналізу, формуванню понятійного апарату присвячували свої наукові праці такі вчені, як Т.В. Цюра [1, с. 8–9], С.Я. Фурса, Є.І. Фурса [2, с. 367–368], Т.М. Кучер [3, с. 40] та ін., проте у зв'язку із внесенням змін до цивільного процесуального законодавства та зміною підходів до розуміння деяких принципів цивільного судочинства потребує подальшого розвитку теорія доказування та доведення, формулювання й узгодження понятійного апарату та його послідовного законодавчого закріплення, тому важливими є подальші наукові дослідження цих інститутів цивільного процесу, які мають істотне значення для ухвалення судами законних та обґрунтованих рішень.

Формулювання мети статті. Мета статті – аналіз процесу доведення, яким обґрунтовується правильність будь-яких суджень та правової позиції сторони у справі та спростуються будь-яких судження та позиція противної сторони у цивільній справі. У статті зроблений акцент на доведення саме у судовій промові під час судових дебатів. Зроблена спроба структурувати процес доведення на відповідні рівні та етапи та запропоновано запровадити деякі пропозиції автора в цивільне процесуальне законодавство.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення справедливості у судовому процесі є його головною метою. Безумовно у справах, які розглядаються судами у кожної сторони, так би

мовити, «своя справедливість», яка доволі часто кардинально відрізняється від справедливості іншої сторони. Саме таку справедливість відстоюють адвокати сторін чи їх представники. Тому часто «виграють» судові справи не ті хто має відповідні докази, а ті хто проявив талант оратора, кому вдалося зрозуміло і переконливо висловити свою правову позицію, тим самим довести суду свою правоту.

В п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України [4, ст. 129] зазначено, що основними засадами судочинства є: «3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості». Отже, доведення є одним із основних елементів переконання суду у правоті своєї позиції кожної із сторін у процесі розгляду справи. Однак, незважаючи на це конституційне положення, в Цивільному процесуальному кодексі України [5], надалі – ЦПК, це положення не знайшло належного відображення, хоча певні особливості цивільного судочинства зумовлюють необхідність виокремлення, розмежування та розкриття сутності таких понять як «доведення» та «доказування».

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК [5, ст. 43], учасники справи мають право подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб. Тому зазначені процесуальні дії учасників справи варто вважати хоча і фрагментарним, але все ж таки процесом доведення, а не доказування. Однак в ст.89 ЦПК [5, ст. 89], яка регламентує оцінку доказів судом, вищезазначене конституційне положення щодо доведення перед судом переконливості доказів не отримало розвитку, оскільки в цій нормі відсутнє посилання на доводи сторін щодо тих чи тих доказів.

Судовий спір через процедуру змагальності має місце майже в кожному виді судочинства і з цих підстав носить міжгалузевий характер.

Разом з тим вести судову полеміку, обмінюватися доводами та міркуваннями з позицій змагальності, на публічній основі під контролем суду є нелегкою справою, яка потребує не лише теоретичних знань, але і практичних навиків. Арістотель писав, що на стороні правди завжди більше логічних доказів і моральних доводів. Правду неможливо звинуватити у логічній непослідовності чи навмисному обмані: на те вона і правда. Безумовно добитись правди при спірності позицій було завжди важко. Така ситуація має місце тому, що у кожній із сторін своя правда, і цю правду обидві сторони намагаються довести до суду [6, с. 169]. З огляду на це, вважаємо що є необхідність в закріпленні процедури доведення у цивільному процесі.

Доктор юридичних наук, професор С.Я. Фурса, яка запропонувала концепцію розмежування доведення і доказування у цивільному процесі, визначає процес доведення як розумову діяльність, яка здійснюється із застосуванням логіки, внутрішнього переконання осіб, які беруть участь у відповідному провадженні [7, с. 267]. З такою позицією можна погодитися, але до неї необхідно додати те, що процес доведення видозмінюється на кожній стадії розгляду справи, зокрема, в суді першої інстанції один предмет доказування, а в апеляційній і касаційній інстанції інший. Доведення – це процес, в ході якого обґрунтовується правильність будь-яких суджень у справі, які мають відношення до предмету доведення, оскільки останній і юридичні обставини в ньому є неочевидними. За допомогою доводів одна сторона будує лінії звинувачення в правопорушенні іншої сторони, а остання висуває контрдоводи, ставить під сумнів дійсність і дієвість попередньо висловлених доводів. При цьому, доволі часто, будуються дві прямо протилежні лінії захисту сторін, із використанням логічних засобів, а доводи про існування тих чи інших обставин підтверджуються доказами. При цьому, доказова інформація так само підсилюється доводами про її значимість тощо. Процес доведення передбачає не тільки усну форму вираження правової позиції, а й письмову, де розкривається істинність одних суджень і хибність інших.

В дореволюційній науці поняттю «доводи» давали таке визначення: «Доводи в широкому змісті – все, що сторона приводить на захист своїх прав та на спростування прав супротивника, зокрема – це сторонні пояснення і висвітлення з відомої сторони обставин справи і підкріплюючі або спростовуючі їх докази, без яких пояснення

і висвітлення багатьох обставин та доказів можуть бути незрозумілі суддям, не правильно розтлумачені і замість цього, щоб слугувати на користь особі, що їх подала, будуть використані як зброя проти неї» [1, с. 13–14].

Цивільний процес за участю двох взаємопротилежних позицій адвокатів (позивача і відповідача) створює двохмірну правову систему, яка утворюється за рахунок різнонаправлених позицій, які подаються суду для їх оцінки. На першому рівні двохмірної правової позиції знаходиться змагальність адвокатів, які представляють різнонаправлені позиції, виходячи із інтересів позивача і відповідача та третіх осіб на боці кожної із сторін, якщо такі заявлені. Другий рівень, це рівень переконання адвокатами сторін суду у правоті своїх позицій. На кожному рівні необхідно застосовувати відповідні прийоми доведення. На першому рівні доведення ґрунтується на так би мовити, «своїх доказах», доведенні протилежній стороні правоти своєї позиції на спростуванні позиції протилежної сторони через ставлення під сумнів її позиції та доказів, які обґрунтовують позицію цієї сторони. Отже, на першому рівні доведення акцентується саме на доведенні протилежній стороні неправомірності її позиції та правомірності своєї позиції.

На другому рівні процес доведення акцентується саме на діяльності суду, якому необхідно довести, за допомогою зібраних та наявних у справі доказів, законність та обґрунтованість позовних вимог чи навпаки, їх безпідставність і незаконність, якщо ми представляємо відповідача.

Крім того, на нашу думку, процес доведення можна розділити на декілька етапів. Перший етап починається з моменту складання позовної заяви, коли адвокат у позові пов'язує між собою ті обставини, які обґрунтовують позовні вимоги до відповідача, кваліфікує такі обставини згідно з нормами матеріального законодавства, а також вказує відомості про докази, які підтверджують існування таких обставин, а в разі складання відзиву на позов – обґрунтовує підстави для відмови у задоволенні позову.

Уважні опоненти такого підходу до визначення етапів доведення можуть зауважити, що існує такий інститут цивільного процесу як забезпечення позову та доказів. І вже на цьому етапі заявнику потрібно обґрунтовувати необхідність вжиття з боку суду відповідних заходів, які мають сприяти потенційному позивачу в захисті його прав. Але звернемо увагу на те положення, що

вжиття забезпечувальних заходів не є обов'язковим інститутом цивільного процесу. Тому такі випадки слід розцінювати як винятки з правила. Крім того, певна дискусія з приводу доцільності вжиття таких заходів можлива, але вона є:

- короткочасною, оскільки заявник, який просив суд забезпечити позов має подати позовну заяву протягом десяти днів (ч. 4 ст. 152 ЦПК України) [5], а після цього відбуватиметься прийняття позовної заяви тощо;

- можливий спір стосуватиметься як правило двох суб'єктів: заявника та суду, оскільки участь у розгляді заяви про забезпечення позову відповідача передбачається у виняткових випадках. Якщо ми розглядаємо забезпечення позову як винятковий засіб та додамо до цього винятковість участі відповідача (ч. 4 ст. 153 ЦПК України) [5], стане очевидною дуже мала вірогідність дискусії між позивачем та відповідачем на цій стадії розгляду справи;

- статус особи, проти прав та інтересів якої будуть вживатися заходи забезпечення позову, взагалі не визначений, оскільки в разі відмови в забезпеченні позову, права та інтереси такої особи не постраждають. Лише у разі задоволенні заяви про забезпечення позову в такої особи виникатиме певна заінтересованість, але на цьому етапі її навіть відповідачем не можна розцінювати через те, що позов ще не пред'явлений.

Дійсно, згідно ч. 1 ст. 353 ЦПК України [5] питання про: 3) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову; 4) скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову; 5) зустрічного забезпечення або зміни чи скасування зустрічного забезпечення можуть розглядатися апеляційним судом окремо від рішення суду, але в таких справах підлягатиме перегляду обґрунтованість і законність дій суду при постановленні відповідної ухвали. Але при тривалому вирішенні цих питань в апеляційній інстанції їх актуальність втрачатиметься через те, що розгляд справи відбуватиметься згідно стадійності цивільного судочинства.

У сукупності наведені аргументи надали автору можливість не виділяти самостійного етапу доведення, коли судом буде розглядатися заява про забезпечення позову або доказів.

Наступний етап доведення може виникнути на стадії відкриття провадження у справі, коли суд може виявити недоліки позовної заяви, з якими позивач може не погоджуватися, які можуть стосу-

ватись як обґрунтування позовних вимог так і процесуальних норм права, відповідно до статей 175, 177 ЦПК України [5].

Третій та інші етапи доведення можуть бути пов'язані зі складанням відповідачем відзиву, оскільки останньому слід відреагувати на кожний довід позовної заяви, а також всі інші процесуальні документи, що складатимуться учасниками справи, будуть пов'язані з доведенням своєї правової позиції.

Можна і потрібно виділяти такий етап як підготовче засідання, передбачений статтею 197 ЦПК України [5], де відбуватиметься обмін доводами з різноманітних питань.

Якщо так прискіпливо визначати етапи доведення, то перелічити їх стане неможливим, оскільки заявлений відвід, клопотання про проведення експертизи тощо пов'язане з доказуванням.

Тому вважаємо, що етапи можна умовно виділяти з урахуванням сукупності дій на певній стадії цивільного судочинства.

При такій кваліфікації процесу доведення можна визнати етапом доведення стадію судового розгляду справи по суті, коли суд з'ясовує правові позиції сторін та досліджує наявні у справі докази. В такому разі наступний етап доведення, на нашу думку, є основним і найбільш складним та динамічним, оскільки сторони на стадії судових дебатів (ст. 242 ЦПК) [5], володіють всім обсягом інформації і мають надати оцінку кожній обставині справи та доводам протилежної сторони, доводячи суду переконливість своєї правової позиції.

Судові дебати це послідовні промови процесуальних супротивників в судовому засіданні, змістом яких є співставлення своїх правових позицій перед судом на основі змісту і суті досліджених в судовому процесі доказів. Суть таких дебатів зводиться до інтерпретації змісту доказів з метою переконання суду в правоті своєї правової позиції. При цьому судова промова повинна ґрунтуватися лише на тих доказах, які були предметом судового дослідження. В той же час судова промова повинна бути тактовною, хоча і різкою, точною, хоча і дипломатичною, гучною, але в той же час тихою, вульгарною, але і вихованою, з іскрою гумору, але і повною серйозності [6, с. 12–13].

Судова промова адвоката в дебатах повинна бути підготовлена як з точки зору застосування матеріального права, так і з точки зору риторики та психології. Як свідчить практика, це є непростою завданням для адвокатів, представників сторін чи громадян, які захищають свої права особисто.

При всій значимості цієї стадії цивільного процесу, за старим ЦПК судовим дебатам не надавалось необхідної уваги. Це обумовлювалось тим, що після стадії дослідження матеріалів справи та доказів, суд сам вирішував, які йому потрібні були докази для ухвалення судового рішення, часто не враховуючи думки та доводи сторін у справі, їх адвокатів чи представників. При такому підході судові дебати набували формального значення, а тому мало впливали на судові рішення.

Судова промова це не просто дань історичному минулому судочинства, це необхідність обумовлена обміном думок спеціалістів відносно одних і тих же подій замішана на нормах матеріального та процесуального права. Якби цього не було суддя залишився б сам на сам із судовою справою та тими доказами, які в ній є, і не факт, що він самостійно зверне увагу на всі без виключення обставини, та дасть їм вірну інтерпретацію, застосувавши вірно ту чи іншу правову норму. Це важливо особливо для молодих суддів, які мають не достатньо судової практики та досвіду щодо правозастосування норм права [6, с. 68].

З огляду на це, на нашу думку є необхідність закріплення в ЦПК процедури доведення у судових дебатах, в яких саме процес доведення має відігравати ключову роль. Доведення на цій стадії концентрується у судовій промові, яка проголошується адвокатом, представником сторони чи безпосередньо самою стороною у справі. Нажаль, в ст. 242 ЦПК [5] не закріплено вимог чи настанов щодо змісту чи структури судових промов в судовому засіданні з метою аналізу доказів, які надані сторонами чи третіми особами з метою переконання суду в правоті своєї позиції. Ця стадія доведення закінчується репліками сторін.

Як не важко помітити, але в ЦПК України виділено декілька понять, до яких можна віднести процес доведення, наприклад, стадії або провадження, але ці поняття доволі часто використовуються непослідовно і з різним процесуальним змістом. Тому автором було запропоновано поняття «етап», але і воно має узгоджуватися з прийнятими у ЦПК термінами. Так, в апеляційному і касаційному провадженні також можна виділити етапи доведення, які по суті будуть перекликатися з етапами доведення в суді першої інстанції і є похідними від них, але їх сутність буде дещо іншою, оскільки акцент в таких провадженнях має робитися на діяльності і рішеннях судів нижчих інстанцій та паралельно на позиції іншої сторони.

Як було зазначено вище, процес доведення може мати не тільки змагальний характер, коли позивач вибудовує схему доведення в розрахунок, що йому активно буде заперечувати відповідач (перший рівень доведення), а й доведення суду відповідності власної позовної заяви вимогам законодавства (другий рівень доведення). Ці питання майже не досліджені вченими, але вони важливі, оскільки іноді в такому процесі виявляється упередженість суду, іноді його некомпетентність, а також суперечність норм законодавства. Зокрема, у ч. 2 ст. 83 ЦПК [5] однозначно встановлено обов'язок позивача подати докази разом із поданням позовної заяви, на чому в багатьох випадках наполягають і суди, але в п. 5 ч. 3 ст. 175 ЦПК [5] є вимога лише зазначити докази, що підтверджують вказані обставини. Якщо брати до уваги умови ч. 2 ст. 83 ЦПК [5] і так стабілізувати докази, надані позивачем, то пункти 7, 8, 11 ч. 2 ст. 197 ЦПК [5], які пов'язані з процесом доказування і підготовчому провадженні, втрачають свій сенс. При цьому, на нашу думку, в ч. 8 ст. 83 ЦПК [5] мова повинна йти не про обґрунтування неможливості подання стороною доказів у вказаний строк з причин, що не залежали від неї, а саме про доведення цих обставин.

Процес доведення в самому широкому сенсі може включати в себе і інші, так би мовити, не прямі форми доведення, так би мовити «фон доведення», а саме: репутацію і авторитет адвоката, його зовнішній вигляд, манеру подання думок і аргументів, речову стилістику та навіть тембр голосу і т.п. Як говорить прислів'я: зустрічають за оджею, а проводжають за розумом. Не секрет, що багато суддів сприймають адвокатів за їх зовнішнім виглядом. Адвоката, який відповідає дрес коду: строгий костюм, біла сорочка і краватка, судді будуть слухати більш уважно при доведенні ним своєї правової позиції, чим адвоката, який не відповідає чим критеріям. Крім того, адвокат, який має відповідну позитивну репутацію у судовій і юридичній спільноті та систематично входить до відповідних професійних рейтингів юристів в тій чи іншій галузі права, має науковий ступінь, буде сприйматись суддями більш вагомо, чим його колега, який немає такого бекграунду. Безумовно, при доведенні необхідно приймати до уваги і індивідуальні якості суб'єкта на який доведення, так би мовити, націлене, а саме суд. Потрібно враховувати і склад суду, і особи окремих суддів, якщо розгляд справи відбувається відповідною коле-

гією. Судді є людьми, які мають різні особисті психо-емоційні якості, різний вік, різний рівень підготовки, різний стаж і різну судову практику, різний сімейний стан, різний життєвий досвід, тощо. Все це безумовно впливає на сприйняття суддею доведення з боку адвоката, на наслідки сприйняття доведення та винесене рішення у справі.

Отже, на нашу думку, має бути сформована окрема глава в ЦПК, де будуть визначені основні етапи та процедури процесу доведення, визначений понятійний апарат процесу доведення, а також зміст чи структура судових промов.

Процес доведення потребує подальшого дослідження та переосмислення співвідношення його із процесом доказування та закріплення відповідних процедур доведення у ЦПК України.

Висновки. Дослідження вчених цивілістів процесу доказування та доведення свідчать про істотні зміни у розумінні цих понять та говорять про істотний прорив у такій галузі правової науки, як цивільний процес. Ми вважаємо, що цей напрямок наукових досліджень та розробок лише започатковується, а тому потребує подаль-

шої роботи. Зокрема, одним з головних напрямків дослідження має стати створення взаємоприйнятого понятійного апарату, який дозволить більш чітко позначати стадії доведення, його етапи та процедуру. Умовний поділ цивільного судочинства на певні елементи дозволить конкретизувати стадії доведення, визначити сутність і зміст такого процесу, а це спростить і конкретизує діяльність фахівців в цивільному судочинстві.

Але такий понятійний апарат має узгоджуватися з прийнятими у законодавстві поняттями, оскільки можна спостерігати, що наукова термінологія поступово і в той же час певною мірою хаотично потрапляє до норм законодавства. Тому запропонований на пробу авторський термін «етап» слід сприймати як експериментальний і лише у разі його сприйняття фахівцями він може стати основою для наступників.

Після теоретичного обґрунтування концепції процесу доведення в цивільному процесі необхідно буде закріпити необхідні напрацювання у відповідних нормах ЦПК України, що без сумніву буде сприяти розгляду судами цивільних справ через призму Верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі: науково-практичний посібник. Серія «Процесуальні науки». Київ: Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2005. 256 с.
2. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Предмет доведення. Цивільний процес. Академічний курс: підручник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора Фурси С.Я. Київ: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2009. 848 с.
3. Кучер Т.В. Докази, доказування та доведення в цивілістичному процесі: монографія. Київ: Видавець Позднішев, 2015. 428 с.
4. Конституція України: Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Tex> (дата звернення: 10.09.2025).
5. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 10.09.2025).
6. Ясинок М. М., Ясинок Д. М. Судові дебати: право, психологія, риторика: наук.-практ. посібн. Вид. 3-тє, доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2023. 171 с.
7. Фурса С.Я., Фурса Є.І., Фурса Є.Є., Бардюг Т.О. Адвокат у нотаріальному процесі: науково-практичний посібник. За заг. ред. докт. юр. наук, проф., заслуж. юрист. України Фурси С.Я. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 628 с.

Сокалюк Всеволод Петрович

Доведення, його рівні і етапи у цивільному процесі

У статті досліджено поняття доведення у цивільному процесі. Запропоновано розділити процес доведення на відповідні рівні і етапи з акцентом на доведення у судовій промові під час судових дебатів.

Визначено, що цивільний процес створює двохмірну правову систему, яка утворюється за рахунок різнонаправлених позицій адвокатів позивача і відповідача, які подаються суду для їх оцінки. На першому рівні знаходиться змагальність адвокатів сторін. Другий рівень, це рівень переконання адвокатами сторін суду у правоті своїх позицій. На кожному рівні необхідно застосовувати відповідні прийоми доведення.

Також процес доведення можна розділити на етапи. Перший етап починається з моменту складання позовної заяви.

Наступний етап доведення може виникнути на стадії відкриття провадження у справі, коли суд може виявити недоліки позовної заяви.

Третій та інші етапи доведення можуть бути пов'язані зі складанням відповідачем відзиву, як реагування на доводи позову.

Необхідно виділяти такий етап як підготовче засідання, де відбуватиметься обмін доводами з різноманітних питань.

Якщо етапи умовно виділяти з урахуванням сукупності дій на певній стадії цивільного судочинства, то черговим етапом процесу доведення можна визнати розгляд справи по суті, коли суд з'ясовує правові позиції сторін та досліджує наявні у справі докази. В такому разі наступний етап доведення, який є основним і найбільш складним та динамічним, це – судові дебати.

З огляду важливості судових дебатов автором запропоновано закріпити в ЦПК процедуру доведення у судових дебатах, в яких процес доведення відіграє ключову роль, з огляду на те, що в ст. 242 ЦПК не закріплено вимог щодо змісту чи структури судових промов з метою аналізу доказів, які надані сторонами для переконання суду в правоті своєї позиції.

В ЦПК України виділено декілька понять, до яких можна віднести процес доведення, наприклад, стадії або провадження, але ці поняття доволі часто використовуються непослідовно і з різним процесуальним змістом. Тому автором запропоновано поняття «етап», але і воно має узгоджуватися з прийнятими у ЦПК термінами.

Автор звертає увагу і на інші питання, щодо доведення в судовому процесі, які майже не досліджені вченими, але є важливими, оскільки іноді в такому процесі виявляється упередженість суду, іноді його некомпетентність, а також суперечність норм законодавства.

Зазначається, що процес доведення в самому широкому сенсі може включати в себе інші, так би мовити, не прямі форми доведення, як: репутацію і авторитет адвоката, його зовнішній вигляд, манеру подання думок і аргументів, речову стилістику та навіть тембр голоса і т.п.

Автор вважає, що має бути сформована окрема глава в ЦПК, де будуть визначені основні етапи та процедури процесу доведення, визначений понятійний апарат процесу доведення, а також зміст чи структура судових промов.

Ключові слова: доведення, доводи, процес доведення, рівні доведення, етапи доведення, судові дебати, судова промова.

Sokaliuk Vsevolod

Evidence, its levels and stages in civil proceedings

The article examines the concept of proof in civil proceedings. It is proposed to divide the proof process into appropriate levels and stages with an emphasis on proof in court speech during court debates.

It is determined that civil proceedings create a two-dimensional legal system, which is formed due to the different positions of the plaintiff's and defendant's lawyers, which are submitted to the court for their evaluation. At the first level is the adversarial nature of the parties' lawyers. The second level is the level of conviction by the lawyers of the parties to the court in the correctness of their positions. At each level, it is necessary to apply appropriate methods of proof.

The proof process can also be divided into several stages. The first stage begins from the moment of drawing up the statement of claim.

The next stage of proof may occur at the stage of opening proceedings in the case, when the court may identify shortcomings in the statement of claim.

The third and other stages of proof may be associated with the defendant's preparation of a response as a response to the arguments in the claim.

It is necessary to distinguish such a stage as a preparatory meeting, where an exchange of arguments on various issues will take place.

If the stages are conditionally distinguished taking into account the set of actions at a certain stage of civil proceedings, then the next stage of the evidence process can be considered the consideration of the case on the merits, when the court clarifies the legal positions of the parties and examines the evidence available in the case. In this case, the next stage of evidence, which is the main and most complex and dynamic, is the court debate.

Given the importance of court debates, the author proposed to establish in the CPC the procedure for evidence in court debates, in which the evidence process plays a key role, given that Art. 242 of the CPC does not establish requirements for the content or structure of court speeches in order to analyze the evidence provided by the parties to convince the court of the correctness of their position.

The CPC of Ukraine identifies several concepts to which the evidence process can be attributed, for example, stages or proceedings, but these concepts are quite often used inconsistently and with different procedural content. Therefore, the author proposes the concept of "stage", but it should also be consistent with the terms adopted in the Code of Civil Procedure.

The author also draws attention to other issues regarding proof in the judicial process, which are almost not studied by scientists, but are important, since sometimes in such a process the bias of the court is revealed, sometimes its incompetence, as well as the contradiction of the norms of the law.

It is noted that the process of proof in the broadest sense can include other, so to speak, indirect forms of proof, such as: the reputation and authority of the lawyer, his appearance, the manner of presenting opinions and arguments, substantive style and even the timbre of the voice, etc.

The author believes that a separate chapter should be formed in the Code of Civil Procedure, where the main stages and procedures of the proof process will be determined, the conceptual apparatus of the proof process will be determined, as well as the content or structure of court speeches. Vsevolod Sokaliuk. Proof and evidence in civil proceedings: scientific and practical approach

Key words: proof, arguments, proof process, levels of proof, stages of proof, judicial debates, judicial speech.